

ANALIZA STAVKOVNIH VZORCEV ZDRAVNIŠKEGA SINDIKATA FIDES

Andrej Raspor <https://orcid.org/0000-0002-8098-9554>⁶

Prejem 15.2.2024.

Poslano v recenzijo 07.02.2024.

Sprejeto v objavo 08.3.2024.

Povzetek:

Stavke niso nekaj novega; dogajale naj bi se že v egipčanskih časih. Njihova pogostost pa je najbolj izrazita po industrijskem razvoju. V tej študiji preučujemo sindikalno gibanje v Sloveniji, s posebnim poudarkom na sindikalnem gibanju FIDES-a. V tem kontekstu smo stavke umestili v okvir vladnih pogajalcev. Posebej nas je zanimalo, ali katera od vlad bolj izstopa in se je morala bolj soočiti z zahtevami sindikata.

V empiričnem delu smo poskušali odgovoriti na raziskovalno vprašanje: »Ali lahko stavke sindikata FIDES povezujemo s politično motiviranim dejanjem?« Za analizo smo uporabili namizno raziskavo sekundarnih podatkov, dostopnih iz dnevnega časopisa in drugih spletnih virov Vlade Republike Slovenije ter sindikatov.

Ugotovili smo, da so bile stavkovne zahteve v zdravstvu bolj pogoste, ko so bile desne stranke v opoziciji, in obratno. To sicer neposredno ne pomeni, da lahko stavkovne zahteve povežemo s politično motiviranostjo, saj so te zahteve vedno naslavljele dvig plač, povečanje dodatkov in druge materialne ter nematerialne zahteve. Vendar pa stavke niso naslavljele izboljšanja pogojev za paciente, kot je to praksa v tujini.

Ključne besede: : FIDES, Vlada Republike Slovenije, stavkovne zahteve, stavka.

ANALYSIS OF STRIKE PATTERNS OF THE MEDICAL UNION FIDES

Summary:

Strikes are nothing new; they are believed to have occurred as early as Egyptian times. Their frequency became most pronounced after the advent of industrial development. In this study, we examine the trade union movement in Slovenia, with a special focus on the FIDES trade union movement. In this context, we analyzed strikes within the framework of government negotiators. Our primary interest was whether certain governments stood out more and had to address the union's demands more intensively.

In the empirical part of our research, we sought to answer the question: "Can the strikes organized by the FIDES union be linked to politically motivated actions?" For this analysis, we conducted desk research using secondary data from daily newspapers and other online sources provided by the Government of the Republic of Slovenia and trade unions.

Our findings indicate that strike demands in the healthcare sector were more common when right-wing parties were in opposition, and vice versa. This does not directly imply that strike demands are politically motivated, as the demands consistently focused on salary increases, higher allowances, and other material and non-material benefits. However, the strikes did not address the improvement of conditions for patients, as is the practice in other countries.

Keywords: FIDES, Government of the Republic of Slovenia, strike demands, strike, support.

JEL Classification: J52 Dispute Resolution: Strikes, Arbitration, and Mediation • Collective Bargaining

Paper categorization: Review

DOI: 10.5281/zenodo.11441417

⁶ Fakulteta za komercialne in poslovne vede iz Celja, Lava 7, 3000 Celje, andrej.raspor@t-2.si

Uvod

Odnosi med delojemalci in delodajalci ter posledični konflikti med njimi niso nič novega. V različnih oblikah se pojavljajo že od začetkov organiziranega dela. Prva delavska stavka v zgodovini je potekala v 12. stoletju pr. n. št. v Egiptu, v obdobju vladavine faraona Ramzesa III. Ta dogodek je dokumentiran na papirusu, ki so ga odkrili arheologi. Stavka se je zgodila v 29. letu vladavine Ramzesa III., približno leta 1170 pr. n. št. Obrtniki, ki so bili zadolženi za izgradnjo faraonove nekropole v Deir el-Medini, so se večkrat uprli zaradi nezadostnih obrokov in slabih delovnih pogojev (Edgerton, 1951). Ti delavci so se pritoževali, ker niso prejeli rednih zalog hrane, ki so jim pripadale kot plačilo za njihovo delo. To nezadovoljstvo je preraslo v stavko, kjer so delavci zavrnilo delo, dokler niso bile njihove zahteve izpolnjene.

Različni interesi obeh strani (delavskih in delodajalskih) so pripeljali do organiziranja delavcev v združenja, ki so kasneje postala sindikati. Slednji so na bolj učinkovit način uveljavljali pravice in interese delavcev ter si prizadevali za njihovo uresničevanje. Ker dogovor ni bil vedno mogoč, so delavci proti delodajalcem oziroma kapitalu nezadovoljstvo izražali tudi s prekinitvami dela oziroma stavkami. Podobnosti v razvoju sindikalnega gibanja je mogoče najti tako v slovenskem prostoru kot tudi v Evropi in širše po svetu.

Pravica do stavke je ustavna pravica, ki je delavcem dana že v 77. členu Ustave Republike Slovenije (Ustava Republike Slovenije, 1991) (v nadaljevanju: Ustava). Podrobneje pa jo ureja Zakon o stavki (Zakon o stavki (ZStk), 1991) (v nadaljevanju: ZStk), ki jo opredeljuje kot organizirano prekinitev dela delavcev za uresničevanje ekonomskih in socialnih pravic in interesov iz dela. Stavka je tako individualna pravica delavcev, ki pa se uresničuje kolektivno (Požeb, 2005). To pomeni, da se vsak delavec sam, prosto odloči o svoji udeležbi v stavki, za njeno uresničenje pa je potreben sklep sindikata ali večine delavcev. S stavko želijo stavkajoči delavci delodajalcu izkazati nezadovoljstvo z dosedanjimi razmerami in ga na različne načine prisiliti, da pristane na zahteve, zaradi katerih je prišlo do stavke (Vodovnik, 2014).

Pojem industrijski odnosi v grobem označuje odnose med delojemalci in delodajalci, oziroma razmerje med delom in kapitalom (Kaufman, 2006, str. 584). Zgodovina dela (angl. labour history), kot del industrijskih razmerij, se s naraščajočo ekonomsko globalizacijo hitro spreminja. V ospredju ni več samo preučevanje zgodovine dela v Evropi in Severni Ameriki, temveč tudi drugod po svetu. Tak pristop zahteva novo opredelitev predmeta preučevanja (Van der Linden, 2004, str. 21). Zgodovina dela se razlikuje med različnimi deli sveta in kulturami. Na primer, izraz »trade union« v Veliki Britaniji nima enakega pomena kot »syndicat« v Franciji (Van der Linden, 2004). Vsaka regija ima svoje specifične zgodovinske in kulturne kontekste, ki vplivajo na razvoj sindikalnih gibanj in industrijskih odnosov. Preučevanje zgodovine dela vključuje analizo različnih dejavnikov, ki oblikujejo delovne pogoje, pravice delavcev in njihove organizacije skozi čas. To zajema tudi preučevanje socialnih, političnih in gospodarskih vplivov, ki določajo naravo in dinamiko industrijskih odnosov v različnih zgodovinskih obdobjih in geografskih območjih. Razumevanje teh razlik je ključnega pomena za celovito analizo in primerjavo industrijskih odnosov na globalni ravni.

Ko smo to razjasnili razjasnimo zakaj je lahko v zdravstvu tudi omejena in se lahko izvaja le pod določenimi pogoji. Pri stavki gre za stanje, ko se organizirana skupina ljudi odloči upreti določenim razmeram in direktivam, največkrat na delovnem mestu (Kavčič idr., 1991). To je prekinitev dela delavcev za uresničevanje ekonomskih, socialnih pravic in interesov iz dela. Razprava o upravičenosti stavk v zdravstvu je torej kompleksna in večplastna. Essex predlaga posvetovalni okvir, ki upošteva vpliv stavke na paciente in zagotavljanje zdravstvenega varstva, pa tudi družbeni in politični kontekst ter značilnosti stavke (Essex, 2023).

Sindikati in sindikalno gibanje so praviloma levo usmerjeni in so bližje levim strankam. To izhaja iz zgodovinske povezanosti sindikatov z bojem za delavske pravice, socialno pravičnost in enakopravnost, kar so vrednote, ki jih tradicionalno zagovarjajo leve politične stranke. Leve stranke pogosto podpirajo politike, ki izboljšujejo delovne pogoje, povečujejo socialne pravice in zagotavljajo višjo raven zaščite za delavce, kar je tudi glavni cilj sindikatov. Zato ni presenetljivo, da sindikati in leve stranke pogosto sodelujejo in se medsebojno podpirajo v prizadevanjih za izboljšanje položaja delavcev. Sami bomo v empiričnem delu poskušali odgovoriti na raziskovalno vprašanje »Ali lahko stavke sindikata FIDES povežemo z politično motiviranim dejanjem?«

Teoretično ozadje

Pravica do stavke

Stavka v Sloveniji je splošno urejena v 77. členu slovenske Ustave (Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a), 1991). Ta preprosto pravi, da imajo delavci pravico do stavke. Vendar se lahko ta, če to zahteva javna korist, ob upoštevanju vrste in narave dejavnosti, z zakonom omeji. Zakon o stavki (Zakon o stavki (ZStk), 1991), v katerem

je stavka natančneje urejena, je nastal leta 1991. Ker novejši zakonodajci na tem področju v Sloveniji še nimamo, se določila jugoslovanskega zakona še vedno uporabljajo. Vendar pa pravico do stavke v zdravstvu določata dva zakona. Zakon o zdravniški službi (ZZdrS, 1999), ki se nanaša na zdravnike in Zakon o zdravstveni dejavnosti (ZZDej, 2004), ki se nanaša na zdravstvene delavce, ki izvajajo zdravstveno dejavnost in se ukvarjajo z njo. V Zakonu o zdravniški službi so natančno določene zdravniške storitve, ki jih mora zdravnik v času stavke opravljati. To so zdravniške storitve, ki bi v primeru neopravljanja v kratkem času vodila v neodpravljlivo hudo okvaro zdravja ali smrt (46. člen ZZdrS). Zdravniki so v času stavke dolžni opravljati tudi druge storitve določene v 3 odstavku 46. člena – To so vse zdravstvene storitve za otroke do 18. leta, bolnike starejše od 65. let, ter zdravstvene storitve v zvezi z nosečnostjo in porodom. Opravljati pa morajo tudi vse ukrepe za preprečevanje in obvladovanje nalezljivih bolezni. Zdravstveni delavci morajo v času stavke zagotavljati nujno medicinsko pomoč, nego in oskrbo (ZZDej 52. člen). Ta določila je Državni zbor dopolnil v času letošnje stavke in zdravnikom naložil še dodatne obveze. Novela določa, da mora biti zdravnik v času stavke na svojem delovnem mestu in izvajati zdravniško službo tako, da ni ogroženo zdravje ljudi ali premoženje oz. da ne nastajajo nepopravljive posledice. Tako mora denimo v primerih, ko bi nastale take posledice, tudi izdajati obrazce, listine in zdravniška potrdila. Gre denimo za potrdila o začasni zadržanosti od dela.

Industrijski odnosi so kot področje zapleteni in izredno dinamični. Za njih je značilno nenehno prepletanje sodelovanja in konfliktov (Venkata, 2015). Brez sodelovanja ni iskanje novih poti in rešitev. Konflikti pa včasih ta proces lahko celo pospešijo. Čeprav so stavke pogosto povezane z industrijskimi odnosi, so le en vidik širšega sistema, ki zajema ureditev delovnih razmerij (Kaabwe, 2003). Uporaba stavke kot edinega merila industrijskih odnosov je lahko zavajajoča, saj spregleda nianse in kvalitativne koristi pogajanj (Marchington, 1988). Predstavniki delavcev in predstavniki lastnikov so namreč vedno v nekem dogovornem razmerju, saj morajo skupaj iskati rešitve na izzive, ki se pojavljajo.

Prve sindikate je mogoče zaslediti v 18. stoletju, ko je industrijska revolucija ženske, otroke, bivše podeželske delavce in priseljence preobrazila v delovno silo (Turner, 2022). Industrijska revolucija 18. in 19. stoletja je sprožila razredni boj med kapitalom in delom za večji delež v novoustvarjeni vrednosti. Takratne tovarne so zaposlovale množico relativno neizobražene delovne sile brez lastnine, ki je živel v revščini, medtem ko so kapitalisti bogateli. Delavci so se temu zoperstavili z združevanjem.

V začetku 19. stoletja so sindikati delovali v bolj ali manj skrivnih oblikah bratovščin in tovarišij, ki so se ukvarjale s poklicnim izobraževanjem, zaposlovanjem in plačami ter pogosto oblikovale blagajne vzajemne pomoči. Prva sindikalna gibanja so nastala v prvi polovici 19. stoletja kot protitež moči kapitalistov (delodajalcev). V ZDA, Angliji in mnogih danes razvitih državah so se delavci že od začetka 19. stoletja združevali v sindikate.

To obdobje pravne tolerance sindikatov se je začelo leta 1824. Sindikate so tolerirali, čeprav njihovo delovanje še ni bilo zakonsko urejeno oziroma popolnoma svobodno. To obdobje se je v Angliji začelo leta 1824, v Franciji 1848, v Nemčiji 1869 in v Italiji 1891. V zgodovinskem razvoju sindikatov predstavlja odprava zakonske prepovedi sindikalnega združevanja veliko prelomnico. Zadnje obdobje v zgodovinskem razvoju sindikalnega gibanja nastopi z uveljavitvijo zakonov, ki sindikate ne le dopuščajo, ampak tudi urejajo njihovo delovanje in organizacijo (Aldcroft & Oliver, 2017).

Stavke se tako lahko dogajajo povsod. Obstajajo določene omejitve pri stavkah, kot je policija, vojska in tudi zdravstvo. Pravica do stavke v zdravstvu je sporno vprašanje, pri čemer nekateri trdijo, da je temeljna pravica (Dhai, 2009), drugi pa na omejitve stavk gledajo kot na napad na pravice posameznika (Alien, 1993) do izražanja njegove sindikalne svobode. Tako se išče kompromise. Poudarjena je potreba da so tveganja stavke, ki bi lahko kakorkoli škodovala pacientom sorazmerna (Essex, 2023). V preteklosti se je že izoblikovalo pravilo da so bolnišnice in druge zdravstvene ustanove zakonsko upravičene do predhodnega obvestila o kakršni koli stavki, kar jim omogoča načrtovanje nadaljnjega delovanja in oskrbe bolnikov (Kruchko & Fries, 1984). V slovenskem primeru je za zakonski rok na 5 dneh. Prej navedeni vir pa navaja deset dni, kot razumen rok, da bi lahko bolnišnice normalno organizirale delo v času stavke. Praviloma se ta rok pri zdravniških stavkah tudi upošteva, saj je rok od napovedi do začetka izvajanja stavke praviloma daljši.

Zgodovina stavk na slovenskem

V začetkih sindikalnega gibanja je bilo združevanje delavcev v sindikate v slovenskem prostoru in drugod po Evropi prepovedano oziroma je bilo ponekod celo kaznivo. Postopoma pa je bila z odpravo teh omejitev zagotovljena tudi svoboda delavskega združevanja (Bohinc, 2000, str. 71). Delavci so se že zgodaj začeli povezovati v sindikalna združenja z namenom enakovredno nastopati v prizadevanju za svoje pravice nasproti delodajalcem.

V najzgodnejših sindikatih so bili organizirani visoko kvalificirani delavci, v organiziranosti pa so imeli veliko podobnosti z že zamirajočimi cehovskimi združenji (Hanagan, 2001). Oboji so imeli podobno vlogo – regulirati razmere v svojih poklicih ter nuditi svojim članom

podporo ter določene ugodnosti. Sama moč sindikatov je že od začetkov temeljila na določeni stopnji solidarnosti med delavci v vsakdanjem življenju, izven delovnih mest in delovnega okolja (Hanagan, 2001).

Danes sindikati pri svojem delovanju zastopajo delavce iz različnih dejavnosti, panog in poklicev ter javnega in zasebnega sektorja. Njihova vloga je še vedno zelo pomembna, kljub splošnemu trendu upadanja članstva v njih (Stanojević, 2015, sre. 394).

Čas med letom 1868 in 1945

Zametki organiziranega dela so se pojavili že na začetku človeštva in v številnih civilizacijah. Pomembna prelomnica na tem področju je bila industrijska revolucija (Svetlik & Zupan, 2009b, str. 23-24). V 19. stoletju so delavci delali zelo dolge delovnike v slabih razmerah in za slabo plačilo. To je povzročilo nezadovoljstvo, ki so ga delavci izrazili skozi stavke, kar je privedlo do razvoja vse močnejšega sindikalnega gibanja, ki je ščitilo njihove pravice.

Pomembno vlogo je pri tem imelo delovno pravo, ki je, tudi po zaslugi delavskega gibanja, dobilo svoje mesto tako na mednarodni ravni kot na ravni posameznih držav (Svetlik idr., 2009, str. 23-24). V 20. stoletju so se način pogajanj in dogovorov med sindikati in delodajalci razvili v kolektivna pogajanja. Ta so bila namenjena preprečevanju konfliktov in iskanju dialoga z namenom ohranjanja stabilnega socialnega miru. V te odnose se je s svojo vlogo vključila tudi država (Svetlik idr., 2009, str. 23-24).

Na slovenskem območju je bila sindikalna svoboda priznana z zakonom o koalicijski svobodi leta 1870 v okviru avstro-ogrske monarhije (Novak, 1992, str. 13). Sprejetje sindikatov s strani države je bil pomemben korak k industrijski demokraciji in institucionalizaciji industrijskega konflikta med delodajalci in delojemalci. Ena izmed glavnih značilnosti sodobnih socialno-tržnih gospodarstev je močan vpliv sindikatov na eni strani in združenj delodajalcev na drugi strani, kar pripomore k stabilnosti družbe.

Periodizacija razvoja strokovnega - sindikalnega - gibanja na Slovenskem od leta 1868 do leta 1941 izpostavlja ključne prelomnice in značilnosti vsakega obdobja. Tukaj so podrobnosti za posamezna obdobja (Stiplovšek, 1989):

- Ustanovitev prvih strokovnih društev in začetki delavskih ekonomskih bojev (1868 - konec osemdesetih let): To obdobje zaznamuje ustanovitev prvih delavskih strokovnih društev. Delavski razred se je začel organizirati za boj za boljše delovne pogoje in plače. Organizacije so bile še v povojih, vendar so postavljale temelje za kasnejše bolj strukturirane oblike sindikalnega delovanja.
- Rast socialnodemokratskih strokovnih organizacij v okviru dunajske Strokovne komisije in ustanovitev prvih krščanskosocialnih strokovnih društev (začetek devetdesetih let - 1905): V tem obdobju je prišlo do pomembnega porasta socialnodemokratskih strokovnih organizacij. Te so delovale v okviru dunajske Strokovne komisije, kar je omogočilo povezovanje in sodelovanje na širši ravni. Istočasno so se začele pojavljati tudi krščanskosocialne strokovne organizacije, ki so ponujale alternativo socialnodemokratskim organizacijam.
- Utrditev razrednih strokovnih organizacij ter ustanovitev central krščanskosocialnih in liberalnih strokovnih organizacij (1905 - 1914): To obdobje zaznamuje utrditev razrednih strokovnih organizacij in vzpostavitev central za krščanskosocialne in liberalne organizacije. Organizacije so postale bolj strukturirane in začele igrati pomembnejšo vlogo v boju za pravice delavcev.
- Kriza strokovnega gibanja po začetku prve svetovne vojne in njegova okrepitev v letih 1917/18: Začetek prve svetovne vojne je prinesel krizo strokovnega gibanja, saj so bile mnoge dejavnosti prekinjene. Vendar pa so se v letih 1917/18, proti koncu vojne, organizacije začele krepiti in pripravljati na povojne izzive.
- Velik razmah slovenskega strokovnega gibanja in njegovo povezovanje v jugoslovanskem okviru (1918 - 1921): Po koncu prve svetovne vojne in ustanovitvi Jugoslavije je prišlo do velikega razmaha slovenskega strokovnega gibanja. Organizacije so se povezovale na jugoslovanski ravni, kar je omogočilo močnejše in bolj usklajene akcije.
- Konec stavkovnega vala in prepoved neodvisnih - komunističnih - strokovnih organizacij (1921 - 1924): To obdobje zaznamuje konec stavkovnega vala in uvedba prepovedi za neodvisne, predvsem komunistične, strokovne organizacije. To je pomenilo pomemben udarec za delavski boj in organizacije so morale delovati v težjih pogojih.
- Pomembne spremembe v razvoju strokovnih organizacij ter upad njihovih borbenih akcij (1924 - 1934): V tem obdobju je prišlo do pomembnih sprememb v razvoju strokovnih organizacij. Delavski boj je postal manj intenziven, kar je bilo posledica različnih notranjih in zunanjih dejavnikov.
- Uspešna prizadevanja za akcijsko enotnost strokovnih organizacij, okrepitev njihovega delovanja in vladni ukrepi za utrditev režimskih strokovnih organizacij (1934 - 1941): V letih pred drugo svetovno vojno so bila uspešna prizadevanja za akcijsko enotnost strokovnih organizacij, kar je okrepilo njihovo delovanje. Hkrati je vlada izvajala ukrepe za utrditev režimskih strokovnih organizacij.
- Prelomno obdobje 1941-1945: Med drugo svetovno vojno se je članstvo predvojnih naprednih sindikatov prek gibanja in organizacij Delavske enotnosti vključilo v narodnoosvobodilni boj v okviru Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Po vojni so te organizacije oblikovale Enotne sindikate, ki so prevzele nove naloge v povojnem obdobju.

Čas od leta 1945 do 1991

Fenomen stavke v času socialistične ureditve v Sloveniji je zanimiva tema, ki osvetljuje kompleksne odnose med delavstvom in političnim režimom v socialistični Jugoslaviji. Ključni vidiki tega pojava vključujejo nasprotje med idejo stavke in socialističnimi načeli, različne vzroke in okoliščine stavk ter njihov vpliv na družbenopolitični sistem delavskega samoupravljanja. Analiza stavk skozi različna obdobja socialistične Jugoslavije razkriva zanimive trende in omogoča razumevanje širšega konteksta gospodarskega in družbenega razvoja.

V tem času se sindikalno gibanje prvič omeni v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, ki jo je leta 1948 sprejela Generalna skupščina Združenih narodov, in je kot sestavni del človekovih pravic zapisana pravica ustanavljanja sindikatov in pravica vsakega posameznika, da se pridruži sindikatu z namenom zaščite svojih delavskih interesov.

Stavka in socialistična načela

V socialistični Jugoslaviji je bil koncept stavke v temeljnem nasprotju z uradno ideologijo. Delavci naj bi bili soudeleženi pri upravljanju podjetij in skupna lastnina sredstev naj bi odpravila potrebo po stavkah. Vendar pa so se v praksi pojavile številne težave in konflikti, ki so pripeljali do stavk. Sistem delavskega samoupravljanja, uveden po letu 1950, je bil zapleten in ni vedno učinkovito reševal problemov, s katerimi so se soočali delavci.

Zgodovinski pregled stavk

Stavke v tem času lahko razdelimo na tri obdobja:

- Petdeseta leta: Prva registrirana stavka v Jugoslaviji je izbruhnila v trboveljskem premogovniku leta 1958. To je bil pomemben dogodek, saj so Trbovlje predstavljale eno izmed najrazvitejših industrijskih območij v Sloveniji. Stavka je pokazala, da kljub socialističnemu sistemu obstajajo globoke socialne in ekonomske napetosti, ki lahko privedejo do organiziranega upora delavcev.
- Šestdeseta in sedemdeseta leta: Od šestdesetih let naprej so stavke postale stalno prisoten pojav, povezan predvsem z vprašanjem življenjskega standarda. Gospodarske reforme in naraščajoče nezadovoljstvo med delavci so povzročile, da so stavke postajale vse pogostejše. V tem obdobju so se stavke pogosto dogajale na najrazvitejših območjih, kar kaže na povezanost med gospodarskim razvojem in pojavom stavk. Poleg tega pa tudi na večjo osveščenost o pravicah med bolj izobraženimi.
- Osemdeseta leta: Raziskava iz zgodnjih osemdesetih let je pokazala, da so se stavke širile tudi na manj razvita območja. To obdobje je zaznamovala gospodarska kriza, ki je še povečala napetosti med delavci in političnim režimom. Stavke so v tem času postale bolj razširjene in organizirane, kar je predstavljalo resen izziv za oblast. Slovenija se je na prelomu iz 80. v 90. leta soočila s težavnim obdobjem tranzicije v kapitalistično tržno gospodarstvo, kar je prizadelo številna podjetja in delavce. Nezadovoljstvo z razmerami v družbi in gospodarstvu se je odrazilo tudi v nezadovoljstvu delavcev in posledično organizaciji stavk (Vrhovec, 2003, str. 2). Predvsem v začetku 90. let je zaradi slabega gospodarskega stanja v državi prišlo do večjega stavkovnega vala, ki pa je v naslednjih letih upadel (Stanojević, 2001, str. 807).

Stavke so bile tesno povezane z gospodarskim razvojem in družbenopolitičnimi razmerami v Jugoslaviji. Na najrazvitejših območjih so se delavci pogosteje organizirali in zahtevali boljše delovne pogoje ter višje plače. Sčasoma so se stavke razširile tudi na manj razvite predele, kar je odražalo širše družbene napetosti in neenakosti v gospodarskem razvoju. Oblast je na stavke pogosto odgovarjala z represijo, vendar je bil sistem delavskega samoupravljanja premalo učinkovit, da bi preprečil ponavljajoče se konflikte.

Obdobje po letu 1991

Leta 1991, po osamosvojitvi Slovenije, smo bili priča izgubi trga in propadanju podjetij, kar je povzročilo številne stavke. Prehod iz socialističnega v tržno gospodarstvo je prinesel številne izzive, med drugim tudi visoko brezposelnost in gospodarsko nestabilnost. Delavci so se na težke razmere odzvali z organiziranjem stavk, da bi izrazili svoje nezadovoljstvo in zahtevali boljše delovne pogoje ter zaščito svojih pravic.

Industrijski odnosi v Sloveniji so se začeli bolj razvijati po letu 1990, ko so socialni partnerji dobili večjo vlogo v družbenopolitičnem dogajanju in so postali pomemben pogajalski element v državi. V tem obdobju je prišlo do vzpostavitve tripartitnega sistema na področju socialnega dialoga v državi. Sindikati in delodajalska združenja so hkrati doživeli vzpon novih organizacij na svojem področju, kar je prineslo pluralizacijo in zmanjšanje števila svojih članov.

Posledice stavk so bile v veliki meri odvisne tudi od vloge sindikatov pri njih, pri čemer je vidno vlogo odigrala Zveza svobodnih sindikatov Slovenije (ZSSS), ki ostaja najbolj množična sindikalna zveza v Sloveniji. To so bila zlata obdobja, saj je večina delavcev ohranila članstvo iz starega režima tudi v sindikatih, ki so nastali. Na trgu delovne sile so se sindikati pojavili kot odgovor na klasični model trga delovne sile, ki je delavce postavljaval v težak položaj. Posledično so se iz združenj delavcev razvili sindikati, ki so ščitili pravice delavcev in v

ta namen organizirali proteste in stavke ter pridobivali na moči (Svetlik idr., 2009, str. 78). Delodajalci v odnosu z delavci nastopajo kot močnejši partner. Kljub temu so se morali tudi delodajalci v sistemu socialnega partnerstva povezati z namenom zagovarjanja lastnih interesov do drugih deležnikov, in sicer v obliki različnih delodajalskih združenj. Kljub svoji moči so še vedno primorani sklepati kompromise s pogajanjem, ki se nato udeležijo v socialnih sporazumih (Svetlik idr., 2009, str. 79).

V novejšem času je članstvo v sindikatih tako v Sloveniji kot v Evropi v upadu, kar je posledica različnih dejavnikov (Stanojević, 2015, str. 394-395).

Danes so delavci in delodajalci različni akterji z različnimi cilji na trgu dela, zato med njimi pogosto prihaja do konfliktov. Zaradi številnih interesov in potrebe po lažjem usklajevanju med njimi se je v vlogo posrednika vključila tudi država, kar tvori trikotnik razmerja med vsemi tremi deležniki (Svetlik idr., 2009, str. 77). Država v odnosih med vsemi deležniki igra predvsem posredniško vlogo. Njena naloga je posredovanje, usklajevanje interesov in preprečevanje konfliktov, ki predstavljajo breme za družbo. Hkrati skrbi za splošne družbene interese, socialno varnost, zaposlovanje ter za ustrezno zakonodajo na področju dela (Svetlik idr., 2009, str. 80-81).

Ključne stavke tega obdobja obravnavamo skupaj s stavkami FIDES.

Naloga države danes je med drugim omogočiti pogoje za socialni dialog z zagotavljanjem ustreznega ustavnega položaja deležnikov (Vodovnik, 2009, str. 50). Država mora poskrbeti, da imajo vsi udeleženci socialnega dialoga enakopravne možnosti za sodelovanje in vplivanje na odločitve, ki zadevajo delovna razmerja in socialno varnost.

Ozadje zdravniških stavk

Nobena stavka, če le ni politično motivirana ne pride sama od sebe. Pri stavki gre za neko stanje izprtja, ki ga ni bilo moč predhodno rešiti na sporazumen način. To dogajanje pa ima velik neposreden in posreden vpliv na bolnike. Essex poudarja etično napetost v zvezi s tem dejanjem, zlasti v zvezi s škodo, ki se za čas stavke dogaja pacientom (Essex & Weldon, 2022). Kljub vsemu pa lahko ustrezno vodena stavka zagotovi povečanje proračunskih sredstev. Vse je odvisno od stavkovnih zahtev. Tak primer je bil v Romuniji (Adăscăliței & Muntean, 2014), ko so sindikati naslavljali zahteve po večjih sredstvih za zdravstvene programe in ne zgolj večanje njihovih plač. Vpliv stavk na zagotavljanje zdravstvenega varstva nadalje preučuje Essex, ki ugotavlja, da medtem ko so nekatere storitve motene, druge dejansko postanejo učinkovitejše (Essex idr., 2022), saj je čas stavke tudi primeren za izboljšave procesov. Widgery podaja zgodovinski kontekst, spremlja rast sindikatov v britanski zdravstveni službi in razvoj stavke kot taktike (Widgery, 1976) za doseg sindikalnih ciljev. Stavkovne zahteve so tudi povezane s splošnim stanjem v družbi. V primeru nizkih plač in inflacije te naslavljajo zahteve po višjih plačah. V kolikor pa panoga nima dovolj kadra ali denarja za izvajanje programov so stavke usmerjene v reševanje teh težav. Te študije skupaj poudarjajo večplastnost stavk v zdravstvu, s posledicami za oskrbo pacientov, dodeljevanje sredstev in delovna razmerja.

Raziskava o stavkah v zdravstvu (Adăscăliței & Muntean, 2014) je poudarila vlogo stanovskih stavkovnih odborov pri doseganju oprijemljivih koristi za zdravstvene delavce. Glavna strategija, ki so jo sindikati uporabljali za uveljavljanje svojega programa v Romuniji je bila organiziranje stavk v različnih bolnišnicah po državi in grožnja z organizacijo splošne stavke. Vendar pa je povečanje števila stavk v neprofitnih bolnišnicah sprožilo zaskrbljenost glede varnosti pacientov in odziva javnosti (Swint, 1984). Z etičnega vidika se zdravniške stavke obravnavajo kot grožnja univerzalnim etičnim vrednotam in Hipokratovi prisegi. Tako Goic, predlaga ustanovitev stalne arbitražne instance kot sredstvo za preprečevanje in reševanje sporov (Goic, 1996). Ti primeri kažejo da morali brez prestanka potekati dogovori s ciljem iskanja rešitev za paciente in optimizacijo dela. To bi omogočalo večje zadovoljstvo pacientov in prihranke, kar pa bi lahko preusmerili prihranke v višje plače.

Vladni odzivi na zdravniške stavke

Odziv državnih organov na zdravstvene stavke je zapleten in pogosto sporen. V Kanadi je vladno izvajanje kanadskega zdravstvenega zakona leta 1984 pripeljalo do stavke zdravnikov v Ontariu, kar je odraz spopada med poklicno avtonomijo in vladno politiko (Stevenson idr., 1988). Države poskušajo stavke omejiti. Bodisi po legalni poti s prerazporejanjem zaposlenih ali pa tudi na način da se poslužujejo groženj. Moralno dilemo stavke dodatno zapleta politizacija stavk, kot je razvidno iz primera zdravstvenih delavcev v Hongkongu, ki so stavkali zaradi nepripravljenosti vlade, da zapre mejo med pandemijo COVID-19 (Li & Ng, 2021). Odziv vlade na zdravstvene stavke je mogoče označiti tudi s kritiko in poskusi izkoriščanja ranljivosti zdravstvenih delavcev, kot dokazuje odziv ministrstva za zdravje v Južni Afriki (Dhai, 2009).

Za odzivanje na stavke v zdravstvu je bila predlagana vrsta strategij. Lohrmann predlaga pripravo načrta ukrepov ob nepredvidljivih dogodkih, da bi rešili težave glede osebja in določili prednostne naloge (Lohrmann, 1989). Pomembna je hitrost izpolnjevanja zahtev in obveščanje pacientov, da se zagotovi nadaljevanje zdravstvenih nujnih storitev (Kruchko & Fries, 1984), saj je potrebno ne glede na

stavko zagotoviti dostop do nujne medicinske oskrbe (Mcquoid-mason, 2018). Z zagotavljanjem pravičnega plačila in reševanjem temeljnih težav pa se lahko v naprej prepreči večino stavk (Graham, 2023).

Presečišče političnega vmešavanja lastnih interesov in stavk v zdravstvu je zapleteno in večplastno vprašanje. Politični vdor na trg zdravstvenega varstva lahko vodi do neučinkovitosti in naraščajočih stroškov, kar kaže na potrebo po nevtralni tretji strani, ki uravnoteži interese pacientov, ponudnikov in plačnikov (Foley, 2010). Potrebno je preprečiti izkoriščanje ranljivosti zdravstvenih delavcev s strani ministrstva za zdravje, ki uporablja pravne taktike za zatiranje njihovih stavk (Dhai, 2009). Zdravniške zbornice ne smejo biti v navzkrižnem ognju strankarske politike (Pollard, 2002). Feldstein ponuja ekonomsko perspektivo in pojasnjuje, da zakonodajne rezultate pogosto vodijo lastni interesi, pri čemer imajo politično močne skupine koristi na račun drugih (Feldstein, 1990). Ti pogledi skupaj poudarjajo potrebo po bolj uravnoteženem in na bolnika osredotočenem pristopu k odločanju o zdravstveni oskrbi, brez nepotrebne politične vpliva.

Stavke v zdravstvu so kljub vsemu lahko močno orodje za zagovarjanje javnega zdravja in pravic delavcev. V Hongkongu so zdravstveni delavci v začetku leta 2020 stavkali, da bi zahtevali zaprtje meja za preprečitev širjenja COVID-19, s čimer so pokazali zavezanost javnemu zdravju (Arun idr., 2011) (Taylor & Chan, 2022). Podobno so v Indiji zdravniki uporabili stavke, da bi se uprli strukturnim spremembam v zagotavljanju zdravstvene oskrbe in ohranili poklicno neodvisnost (Arun idr., 2011). V Čilu so bile stavke zdravniške stroke del širšega nasprotovanja vladnim socialističnim ciljem (Belmar & Sidel, 1975). Ti primeri poudarjajo možnost, da stavke v zdravstvu povzročijo korenite spremembe, bodisi v službi javnega zdravja bodisi kot odgovor na širše politične in strokovne pomisleke.

Najdaljše zdravstvene in zdravniške stavke

Stavke v zdravstvu niso nekaj novega. Dogajajo se že celotno dvajseto stoletje. Stavke, ki jih izvajajo zdravstveni delavci, so pogost pojav vse od industrijske revolucije (Essex idr., 2023). To smo lahko kvantificirali šele pred kratkim. V prvem letu pandemije COVID-19 je na primer po vsem svetu prišlo do 3913 primerov protestov (velika večina od katerih so bile stavke), ki so jih izvedli zdravstveni delavci (Brophy idr., 2023). Poleg tega, da so izjemno pogosti, do stavk pride zaradi vrste razlogov; nizko plačilo in slabi pogoji dela, zaskrbljenost glede varnosti pacientov in celo zaradi širših vprašanj, kot so podnebne spremembe, ki ležijo zunaj neposrednega delovnega mesta (Nachemson, 2021), vendar zaposlene v zdravstvu skrbijo.

Po pregledu stavk smo prišli do ugotovitve da je bila najdaljša stavka leta 1982 in je trajala kar 270 dni. V tem obdobju so obravnavali samo nujne primere (Abdelkader & Macmillan, 1990). Stavka je bila sestavni del takratnega gibanja v Združenem kraljestvu, ko je bila na čelu države kot ministrska predsednica stala Margaret Thatcher. Njen prvi mandat je zaznamovala težka gospodarska situacija in Falklandska vojna, v kateri se je Thatcherjeva izkazala kot odločna braniteljica ozemlja svoje države. Potem so tu še dve stavki ki trajale po 250 dni. Obe sta se zgodili v Keniji leta 2018 (Irimu idr., 2018) in 2020 (Kaguthi idr., 2020) in sta bili del sindikalnega delovanja po letu 2010, ki se je razvil po spremembi ustave. Naslavljal so nevzdržne razmere v kenijskem zdravstvenem sistemu. Zdravstveni delavci so prejeli nizka plačila in so se soočali s slabo delovno infrastrukturo, pomanjkanjem opreme in zdravil ter preobremenjenostjo z delom. To je pripeljalo do nizke morale in izčrpanosti med delavci. Vlada ni spoštovala kolektivnih pogodb, ki so bile dogovorjene s sindikati zdravstvenih delavcev, kar je povzročilo zamude pri izplačilu plač in drugih ugodnosti. Poleg tega se vlada ni bila pripravljena konstruktivno pogovarjati s sindikati o njihovih pomislekih, kar je ustvarilo vzdušje nezaupanja in zamere. Zdravstveni sistem je bil zaznamovan z neučinkovitostjo in korupcijo, kar je omejevalo razpoložljiva sredstva za izboljšanje plač in delovnih razmer zdravstvenih delavcev. V tem času so bili pacienti deležne slabe oskrbe, kar je povzročilo odpor javnosti.

Najdaljše stavke zdravstvenih delavcev v zgodovini so imele različne posledice. Bratlid je ugotovil, da stavka medicinskih sester leta 2002, najdaljša te vrste na Norveškem, presenetljivo ni imela večjih negativnih učinkov na zdravljenje pacientov in je morda celo izboljšala izbiro pacientov z visoko prioriteto (Bratlid, 2002). Nasprotno pa je Ellencweig razpravljal o 118-dnevni stavki zdravnikov v Izraelu leta 1983, ki je predstavljala velik izziv za zdravstveni sistem države (Ellencweig, 1987). Primer kenijskih stavk (Irimu idr., 2018) kaže na to da lahko tudi pacienti talci zdravniških stavk, saj so stavke ohromile zdravstvene storitve in storitve v javnih bolnišnicah niso bile zagotovljene, s čimer se krši pravica pacientov do zdravstvene oskrbe. Te študije poudarjajo kompleksne in včasih nepredvidljive posledice zdravstvenih stavk.

Zgodovina stavkovnega gibanja v slovenskem zdravstvu

Pred osamosvojitvijo

V času Jugoslavije so bile zdravniške in zdravstvene stavke v Sloveniji redke, vendar so se kljub temu pojavile kot odziv na različne težave v zdravstvenem sistemu. Glavni vzroki so bili povezani z nizkimi plačili, slabimi delovnimi pogoji, pomanjkanjem zdravstvenega osebja in nezadostno opremljenostjo zdravstvenih ustanov. Oblasti so pogosto skušale zmanjšati nezadovoljstvo s kratkoročnimi rešitvami,

obljubami o izboljšavah ter delnimi koncesijami na zahteve stavkajočih. Kljub temu, da so bile stavke redke, so opozarjale na potrebo po strukturnih reformah v zdravstvenem sistemu, ki so bile delno naslovljene šele v kasnejših obdobjih.

Po osamosvojitvi

Takoj po osamosvojitvi Slovenije smo bili priča prvi stavki zdravstvenega osebja, ki se je začela 10. oktobra 1991, ob 7. uri zjutraj. Razlogi za stavko so bili nezadovoljstvo nad razmerami v slovenskem zdravstvu, neurejeno financiranje in ogrožena varnost delavcev. Stavkajoči so zahtevali podpis kolektivne pogodbe, namensko uporabo zdravstvenega denarja, dvig nizkih plač, ohranjanje delovnih mest ter vrnitev ugleda zdravstvenih delavcev. Vlada je priznala težke gospodarske razmere in iskala rešitve, vendar ni izpolnila zahtev stavkovnega odbora. Na protestnem shodu pred slovenskim parlamentom je bilo slišati izjave, kot je: »Zdravstvo ni tik pred zlomom in ne visi na nitki, ampak je že zlomljeno in nitka je že pretrgana.« Ta shod je naznanil začetek splošne stavke v zdravstvu in socialnem skrbstvu, katere cilj je bil zagotoviti zaposlenim primerne plače. Splošna stavka se je začela ob 7. uri zjutraj, pred skupščino pa se je zbralo okoli 8.000 stavkajočih, ki so svoje nezadovoljstvo nad razmerami v slovenskem zdravstvu očitali vladi in poslancem. V Mariboru je stavkalo nekaj več kot 4.000 zdravstvenih delavcev, ki so se odločili za milejšo obliko stavke. Delo je potekalo z manjšimi omejitvami, svoj protest pa so izrazili z zbori po oddelkih in udeležbo na protestnem shodu v Ljubljani. Med zahtevami stavkajočih je bil tudi odstop ministra in imenovanje Janeza Janše za ministra („Bilo je pred 30 leti, 10.10.1991: Pričela se je splošna stavka zdravstvenega osebja. Protestniki: »Hočemo Janšo za ministra«, 2021).

Stavke organizirane po okriljem sindikata FIDES

Kljub prvi, relativno zgodnji stavki v storitvenem sektorju iz leta 1993, se je dejanska prelomnica v stavkovnih aktivnostih v storitvenem sektorju zgodila nekaj let pozneje. Izoblikoval jo je sindikat slovenskih zdravnikov FIDES. Ta prelomnica se je zgodila nekaj let po relativno zgodnji stavki v storitvenem sektorju iz leta 1995, ko je sindikat slovenskih zdravnikov FIDES ob koncu leta 1995 izvedel opozorilno stavko, ki je bila predhodnica tritedenski stavki zdravnikov v začetku leta 1996 (Stanojevič, 2001). V zdravniški stavki leta 1996 so zdravniki zahtevali višje plače, pri čemer so se kot referenčno točko sklicevali na visoke plače v drugih poklicnih skupinah, kot na primer v sodniški skupini. Stavka zdravnikov je imela nekatere nove značilnosti, ki so bile prelomnice v dosedanjih slovenskih stavkovnih praksah. Prvič je bila resno stavkovna akcija sprožena s strani večje družbene skupine zunaj gospodarstva, ki ni imela težav z rednim izplačevanjem plač. Poleg tega so bile druge novosti, kot so množičnost, dobra organiziranost in vztrajnost, opazne. Vendar pa je bila največja novost, ki so jo zdravniki prispevali k slovenskim stavkovnim praksam, ofenzivnost. Stavka ni bila obrambna, temveč akcija močne profesionalne skupine, osredotočena na preusmerjanje javnih sredstev v lastno korist, s tarčo na državi.

FIDES je bil kot del sindikalne prenove ustanovljen 3. oktobra 1990 v Novem mestu kot samostojni območni sindikat in se do leta 1992 razvil v državni stanovski sindikat s sedežem v Ljubljani (FIDES, 2023). FIDES članom zagotavlja pomoč pri uveljavljanju pravic iz delovnega razmerja, zapisanih v predpisih, kolektivnih pogodbah in pogodbah in splošnih aktih zavodov. V obdobju delovanja je izvedel več stavk (Tabela 1).

Tabela 1: Kronologija zdravniških stavk, ki so potekale pod okriljem FIDES.

Vlade	Stavke
3. Vlada Republike Slovenije (25. 1. 1993 - 27. 2. 1997) predsednik vlade dr. Janez Drnovšek	1.12.1993 - Splošna opozorilna stavka sindikata zdravnikov in zobozdravnikov Fides. Zahtevali so sklenitev kolektivne pogodbe za zdravnike in zobozdravnike.
	10. - 11.1.1994 - Stavka zdravnikov in zobozdravnikov, članov sindikata Fides.
	14.12.1995 - Splošna opozorilna stavka Sindikata zdravnikov in zobozdravnikov Slovenije Fides. Zahtevali so izboljšanje socialnoekonomskega položaja zdravnikov in zobozdravnikov.
	21.3 - 12.4.1996 - Zaradi neuspešnih pogajanj z vlado so začeli stavkati zdravniki in zobozdravniki sindikata Fides. Stavkali so do 12. aprila, ko so z vlado podpisali sporazum in aneks h kolektivni pogodbi za zdravnike in zobozdravnike.
4. Vlada Republike Slovenije (27. 2. 1997 - 7. 6. 2000) predsednik vlade dr. Janez Drnovšek	23. 2. 1998 - Radiofiziki, zaposleni na Onkološkem inštitutu, so izvedli opozorilno stavko in zahtevali zvišanje plačne osnove.
	6.10.2000 - Zaposleni v dejavnosti zdravstva in socialnega varstva v bolnišnicah, zdravstvenih domovih, lekarnah, domovih za ostarele, zavodih za zdravstveno varstvo in centrih za socialno pomoč so izvedli dvournno opozorilno stavko.
5. Vlada Republike Slovenije (7. 6. 2000 - 30. 11. 2000) predsednik vlade dr. Andrej Bajuk	10.10.2000 - Splošna opozorilna stavka zdravnikov in zobozdravnikov z zahtevo po uresničitvi aneksa iz aprila 1998 o dokončni uskladitvi zdravniških plač s sodniškimi.
6. Vlada Republike Slovenije (30. 11. 2000 - 19. 12. 2002) predsednik vlade dr. Janez Drnovšek	15.6.2001 - Sindikat farmacevtov Slovenije Sifarm je pripravil dvournno stavko, ki je potekala v večini lekarn po Sloveniji.
	19.3.2002 - Začela se je dvotedenska splošna zdravniška stavka oz. posebna oblika protesta. Zdravniki in zobozdravniki so do 5. aprila delali po 40 ur tedensko.

7. Vlada Republike Slovenije (19. 12. 2002 - 3. 12. 2004) predsednik vlade mag. Anton Rop	25.5.2004 - Potekala je enourna opozorilna stavka zdravnikov in zobozdravnikov, ker predstavnikom zdravniškega sindikata Fides in ministrstva za zdravje ni uspelo doseči dogovora glede delovnega časa zdravnikov.
8. Vlada Republike Slovenije (3. 12. 2004 - 21. 11. 2008) predsednik vlade Janez Janša	/
9. Vlada Republike Slovenije (21. 11. 2008 - 10. 2. 2012) predsednik vlade Borut Pahor	29.7.2009 - Sindikat zdravstva in socialnega varstva je začel stavko zaradi neizpolnjevanja zahtev iz dogovora, sklenjenega z ministrstvom za delo. Stavko je odpovedal 28. septembra v varstveno-delovnih centrih.
	27. september-13. oktober 2010: Dotlej največja stavka javnega sektorja, v kateri je sodelovalo približno 80.000 zaposlenih. Med drugim so stavkali policisti, cariniki, veterinarji, zaposleni na upravnih enotah, RTV Slovenija, del zaposlenih v zdravstvu, sociali in kulturi. Sporazum o zamrznitvi stavke so predstavniki vlade in 21 sindikatov javnega sektorja podpisali 5. oktobra, 13. oktobra pa se je stavka končala.
	1.9.2010 - Zdravniki so zaradi sprejetja novele zakona o sistemu plač v javnem sektorju preklicali soglasja za delo prek polnega delovnega časa in delali 40 ur tedensko.
10. Vlada Republike Slovenije (10. 2. 2012 - 20. 3. 2013) predsednik vlade Janez Janša	/
11. Vlada Republike Slovenije (20. 3. 2013 - 18. 9. 2014) predsednica vlade mag. Alenka Bratušek	/
12. Vlada Republike Slovenije (18. 9. 2014 - 13. 9. 2018) predsednik vlade dr. Miro Cerar	22.4.2015 - Zdravniki v okviru zdravniškega sindikata Fides in sindikata Pratik.um so izvedli enourno stavko zaradi neurejenih standardov in normativov.
	28.5.2015 - Zdravniki so izvedli enodnevno stavko zaradi nesprejetja standardov in normativov iz modre knjižice iz leta 2008.
	8.12.2016 - Začetek stavke zdravniškega sindikata Fides, v kateri so zahtevali sprejem standardov in normativov za zdravnike ter spremembo plačnega sistema v javnem sektorju, po katerem bi med drugim lahko po novem presegli 57. plačni razred. Stavko so začeli v obliki doslednega spoštovanja 40-urnega delovnika, kar so s prekinitvami izvajali nekaj tednov, decembra pa so podpisali sporazum o začasni zamrznitvi stavke.
	24. marec - Ministrica za zdravje Milojka Kolar Celarc in predsednik sindikata Fides Konrad Kuštrin sta podpisala aneksa h kolektivni pogodbi za zdravnike, zdravniki pa so znova zamrznili stavko, ki so jo po prekinitvi novembra 2016 v marcu znova zaostriili. Aneksa uvajata standarde in normative dela zdravnikov ter med drugim spreminjata vrednotenje delovnih mest specialistov. Dogovorili so se tudi o pilotnem projektu variabilnega nagrajevanja zdravnikov, ki ga je vlada potrdila aprila.
	15. november - Izredna letna konferenca sindikata Fides je sprejela sklep o končanju stavke, ki so jo spomladi zamrznili, čeprav vse zaveze iz stavkovnega sporazuma dotlej še niso uresničili.
	9.1.2018 - Sindikat delavcev v zdravstveni negi in sindikat zdravstva in socialnega varstva sta za 13. februar napovedala začetek stavke, začeli jo bodo z dvourno opozorilno stavko. Med stavkovnimi zahtevami so dvig plač in odprava varčevalnih ukrepov, uveljavitev kadrovskih standardov in normativov, višje plačilo dela na dan praznika, v nedeljo in ponoči ter določitev pravice do izplačila jubilejne nagrade za 40 let delovne dobe.
13. Vlada Republike Slovenije (13. 9. 2018 - 13. 3. 2020) predsednik vlade Marjan Šarec	Znižanje normativov za družinske zdravnike
14. Vlada Republike Slovenije (13. 3. 2020 - 30.5.2022) predsednik vlade Janez Janša	/
15. Vlada Republike Slovenije (1.6.2022 -) predsednik vlade dr. Robert Golob	20.12.2022- Napoved splošne stavke zdravnikov in zobozdravnikov

(FIDES, 2023)

Poleg zdravnikov so bile v tem obdobju še druge odmevne stavke v javnem sektorju:

- 18.-20. marec 1996: Novinarji RTV Slovenija so začeli stavkati zaradi nespoštovanja kolektivne pogodbe, podpisane leta 1992, ki je veljala za vse poklicne novinarje v Sloveniji.
- 22. maj 1996: Univerzitetni učitelji in delavci v znanstveno-raziskovalnih inštitutih Univerze v Mariboru so izvedli opozorilno stavko.

- 26. junij 1996: Sindikat državnih in družbenih organov je na večini slovenskih okrajnih in okrožnih sodišč pripravil opozorilno stavko sodnega osebja. Delavci v pravosodju so zahtevali povečanje plač, sprejem novih sistematizacij z ustreznimi nazivi delovnih mest in takojšnjo sklenitev pogodbe o pogojih dela sindikata na sodiščih.
- 31. marec 1998: Zaposleni v visokem šolstvu in znanosti na ljubljanski in mariborski univerzi in nekaterih raziskovalnih inštitutih so izvedli opozorilno stavko.
- 3.-6. oktober 2004: Začetek splošne stavke slovenskih novinarjev zaradi zahteve po začetku pogajanj o nacionalni kolektivni pogodbi za novinarje. Novinarji so stavko prekinili po treh dneh, čeprav združenje za tisk in medije pri GZS stavkovnih zahtev sindikata ni sprejelo v celoti.
- 3. marec 2006: Enaindvajset sodnikov gospodarskega oddelka ljubljanskega okrožnega sodišča je sklenilo, da bodo zaradi plačne reforme v sodstvu delali le toliko, kot od njih zahteva sodniška norma. Pridružili so se jim še sodniki preostalih oddelkov omenjenega sodišča.
- 7. maj 2007: Policijski sindikat Slovenije je na mejnem prehodu Dolga vas izvedel enourno opozorilno stavko.
- 26.-27. november 2007: Cariniki so stavkali zaradi zahtev po ustreznem vrednotenju pooblaščenih uradnih oseb.
- 8. april 2008: Slovensko sodniško društvo je na sedežih sodišč pripravilo opozorilne protestne shode zaradi nezadovoljstva s plačno reformo.
- 9.-11. junij 2008: Opozorilna stavka več kot 80 odstotkov slovenskih sodnikov. V tem času so sodniki izvrševali svojo funkcijo le v najnujnejših zadevah, med drugim v kazenskih in prekrškovnih zadevah, ki jim je grozilo zastaranje.
- 1. julij 2008: Začetek desetmesečne bele stavke sodnikov. Stavko so končali 24. aprila 2009.
- 27. september-13. oktober 2010: Dotlej največja stavka javnega sektorja, v kateri je sodelovalo približno 80.000 zaposlenih. Med drugim so stavkali policisti, cariniki, veterinarji, zaposleni na upravnih enotah, RTV Slovenija, del zaposlenih v zdravstvu, socialni in kulturi. Sporazum o zamrznitvi stavke so predstavniki vlade in 21 sindikatov javnega sektorja podpisali 5. oktobra, 13. oktobra pa se je stavka končala.
- September 2011: Sindikati javnega sektorja so napovedali začetek stavkovnih aktivnosti v primeru, da bi DZ sprejel predlog novele interventnega zakona, ki bi omejila zaposlovanje v javnem sektorju, in sporno dopolnilo odbora DZ za lokalno samoupravo za štiriodstotno znižanje plač. Ker DZ ni podprl novele, so sindikati ustavili načrtovane stavkovne aktivnosti.
- 18. april 2012: Okoli 100.000 javnih uslužbencev je stavkalo proti predlaganim vladnim varčevalnim ukrepom, koordinacija stavkovnih odborov je protestno zapustila pogajanja z vlado. Ta so se sicer kasneje nadaljevala in 9. maja so vlada in sindikati javnega sektorja dosegli stavkovni sporazum. Dan pozneje ga je podpisalo 14 od 21 sindikatov, poleg tega je 20 od 33 sindikatov podpisalo dogovor o znižanju plač in drugih varčevalnih ukrepih. Večina sindikatov je stavko končala, med podpisniki sporazuma ni bilo policijskih sindikatov, ki so nadaljevali stavko.
- 18. maj 2012:- Vlada in reprezentativni sindikati javnega sektorja so v skladu z dogovorom o ukrepih na področju plač v javnem sektorju podpisali aneks h kolektivni pogodbi za javni sektor. Vlada je začela pogovore s predstavniki policijskih sindikatov o umiku pobude za referendum o zakonu za uravnoteženje javnih financ. Tako je 30. maja vlada z obema policijskima sindikatoma podpisala sporazum in kolektivno pogodbo za policiste. Policijska sindikata sta umaknila referendumsko pobudo o zakonu za uravnoteženje javnih financ, stavka policistov je bila prekinjena.
- 11. januar-30. junij 2013: Policijski sindikat Slovenije je stavkal zaradi neizpolnjevanja stavkovnega sporazuma, podpisanega maja 2012. Stavko so končali z dogovorom, da se sredstva za plače v letih 2013 in 2014 ne smejo zmanjšati.
- 23. januar 2014: Potekala je splošna stavka javnega sektorja zaradi predvidenega znižanja mase sredstev za plače v javnem sektorju, kar bi imelo za posledico tudi odpuščanje zaposlenih. Stavki se je pridružilo blizu 100.000 javnih uslužbencev.
- 18. november 2015: Policisti so zaradi neizpolnjenih obljub v preteklosti, med drugim zvišanja plač, na vrhuncu migrantske krize začeli stavko. 10. decembra se je približno 3000 stavkajočih policistov zbralo na shodu, 23. decembra pa se je v okviru stavkovnih aktivnosti polovica policistov odločila za množičen odhod na dopust.
- 2. junij 2016: Vlada in policijska sindikata so podpisali stavkovni sporazum. Med drugim so se dogovorili o ureditvi osnovnih plač in odpravi glavnih anomalij, skupaj so bili ukrepi vredni 10,3 milijona evrov.
- 9. junij 2016: Sindikati javnega sektorja so pripravili protest zaradi vladne opustitve socialnega dialoga pri pogajanjih o plačah. Vlada je postopno odpravo omejitev pri plačah postavila v leto 2020 ter predlagala zamrznitev oz. zamik izplačil novih napredovanj, pogajanja so se nadaljevala konec junija.
- 5. oktober 2016: Policisti so po 323 dneh uradno končali stavko, saj so bili izpolnjeni dogovori iz stavkovnega sporazuma.
- 27. julij 2017: Vlada in sindikati javnega sektorja so podpisali anekse h kolektivnim pogodbam, s katerimi se je uveljavil dogovor o odpravi plačnih anomalij do 26. plačnega razreda. Nekateri sindikati so sicer svoje podpise prispevali naknadno.
- 5. oktober 2017: Poklicni gasilci, nezadovoljni z večmesečnimi pogajanjmi o odpravi anomalij, so na protestnem shodu pred poslopjem vlade zahtevali zvišanje osnovnih plač, že pred tem so zagrozili tudi s stavko.
- 30. november 2017: Začetek stavke na agenciji Sova, ki še traja. Med stavkovnimi zahtevami sta primerljivost njihovih plač s policijskimi in kadrovska okrepitev.

- 30. november 2017: Glavni odbor šolskega sindikata Sviz je sprejel odločitev o stavki v vzgoji in izobraževanju, za katero se je nato v decembru opredelilo več kot 37.000 zaposlenih. Stavka bo 14. februarja 2018, med stavkovnimi zahtevami pa so zvišanje osnovnih plač učiteljev ter drugih izobraževalcev od vrtca do univerze, ustrezno vrednotenje razredniškega dela in 1200 evrov bruto regresa za vse zaposlene z minimalno ali nižjo plačo.
- 18. december 2017: Več sindikatov iz pogajalske skupine sindikatov javnega sektorja, ki jo vodi Jakob Počivavšek, je napovedalo stavko za 24. januar 2018: Zahtevajo ustrezno ovrednotenje dela v okviru enotnega plačnega sistema in odpravo še preostalih varčevalnih ukrepov, vključno z osem odstotnim znižanjem plač.
- 21. december 2017: Policijska sindikata sta napovedala začetek stavke zaposlenih v policiji in na ministrstvu za notranje zadeve za 12. februar 2018 ob 7. uri. Prepričani so, da je vlada z aneksom h kolektivni pogodbi za državno upravo, ki ga je s predstavniki sindikatov podpisala poleti po pogajanjih o odpravi plačnih anomalij, enostransko posegla v pravice in vzpostavljena razmerja, dogovorjena s stavkovnim sporazumom iz leta 2016.
- 8. januar 2018: Sindikat poklicnega gasilstva Slovenije je preklical za 10. januar napovedano stavko, stavkovnega odbora še niso razpustili, saj ga ohranjajo do izpolnitve zavez iz stavkovnega sporazuma. Slednji prinaša višje plače vsem operativnim gasilcem.
- 4. december 2018: Napoved stavke v javnem sektorju.
- 7. december 2018: Podpisan sporazum o razreševanju stavkovnih zahtev.
- 4. oktobra 2019: podpisan Stavkovni sporazum, ki bo prispeval k ureditvi razmer glede organizacije dela ter preprečil napovedano stavko na UE Ljubljana.
- 11. januar 2021: začetek stavke Policijskega sindikata Slovenije
- 23. maja 2022: so zaposleni na RTV Slovenija začeli opozorilno stavko, med glavnimi stavkovnimi zahtevami sta bila zagotavljanje novinarske avtonomije in socialni dialog. Podpisniki stavkovnega sporazuma, Koordinacija novinarskih sindikatov RTV Slovenija, Sindikat novinarjev Slovenije in uprava RTV-ja, ugotavljajo, da vsebina sporazuma ureja reševanje stavkovnih zahtev iz napovedi stavke novinarjev in ustvarjalcev RTV Slovenija iz leta 2020.

Zaradi nepreglednosti in neenotnih baz je morda kakšna stavka izpadla.

Sam Fides se pohvali z naslednjimi dosežki (*FIDES*, 2024):

- Sklenitev prve in takrat edine poklicne kolektivne pogodbe za poklic zdravnik in zobozdravnik (14.01. 1994).
- Podpis sporazuma med Vlado RS in FIDES-om po tri tedenski stavki (12.04.1996), ki je določal dinamiko višanja zdravniških plač v obliki zdravniškega dodatka, s čimer naj bi se po predlogu Vlade RS izenačili s plačami sodnikov. Hkrati je bil podpisan tudi prvi aneks h Kolektivni pogodbi za zdravnike in zobozdravnike v RS in bil torej narejen prvi korak k izboljševanju materialnega statusa zdravnikov in zobozdravnikov.
- Podpis drugega aneksa h Kolektivni pogodbi za zdravnike in zobozdravnike v RS (15.04.1998), ki v tretji točki zavezuje sopolisnike, da se dokončna uskladitev zdravniških plač s sodniškimi opravi s 01.01.2000.
- Podpis tretjega aneksa h Kolektivni pogodbi za zdravnike in zobozdravnike v RS (06.10.2000), katerega prvi del se je začel uporabljati od 01.01.2000, realizacija drugega dela je bila vezana na sprejem nove kolektivne pogodbe za zdravnike in zobozdravnike, ki je vlada Antona Ropa in ministra Dušana Kebra nista hotela podpisati.
- Leta 2002 je prišlo do zamrznitve plač vsem javnim uslužbencem, razen šolstvu. Takrat so se začela pogajanja o Zakonu o sistemu plač v javnem sektorju in Kolektivni pogodbi za javni sektor. Bili smo edini sindikat javnega sektorja, ki je takim rešitvam plačnega sistema vseskozi nasprotoval. Zamrznitev plač je trajala do zaključka pogajanj leta 2008. Tekom pogajanj, v letu 2004 smo prisilili Vlado RS v dogovor, ki je pomenil realizacijo evropske direktive o delovnem času (15.07.2004 podpisan Dogovor o reševanju odprtih vprašanj, sklenjen med Ministrstvom za zdravje RS, Zdravniško zbornico Slovenije in Fidesom). Ta dogovor je zagotavljal odpravo dežurstva kot posebnega delovnega pogoja. Do takrat prisotnost v javnem zdravstvenem zavodu v času dežurstva ni štel v delovni čas. Dogovor je uredil zagotavljanje neprekinjenega zdravstvenega varstva in zagotavljanje počitkov zdravnikov. Najpomembnejši dosežek je, da se 24 urno neprekinjeno zdravstveno varstvo zagotavlja v okviru polnega delovnega časa ali dela preko polnega delovnega časa. Ves čas, ko je zdravnik prisoten v zavodu šteje v delovni čas in se vrednoti kot delo v okviru polnega delovnega časa, ure preko polnega delovnega časa pa se vrednotijo kot nadurno delo. Dogovor je uredil tudi vprašanje stalne pripravljenosti, na osnovi česar se lahko zdravnik in zobozdravnik razporedi v stalno pripravljenost le s soglasjem zdravnika. Zdravnika, ki takšnega soglasja ne da, zavod ne sme oškodovati ali kako drugače diskriminirati. V primeru nezmožnosti zagotavljanja nujne medicinske pomoči lahko delodajalec razporedi zdravnika v stalno pripravljenost z enostranskim aktom največkrat 8-krat mesečno v obdobju 6-ih mesecev.
- 11.06.2008 je bil podpisan Posebni tarifni del Kolektivne pogodbe za zdravnike in zobozdravnike v RS zaradi realizacije Zakona o sistemu plač v javnem sektorju. Prvič se je zgodilo, da ima neka poklicna skupina tarifni del urejen v poklicni kolektivni pogodbi. Z ozirom na to, da smo med pogajanj o Kolektivni pogodbi za javni sektor imeli kot nasprotnike, ne samo Vlado RS, temveč tudi večino drugih sindikatov javnega sektorja, se je zdel izplen teh dolgotrajnih pogajanj, ki bi ob dobri volji tako Vlade RS kot sindikatov lahko bila končana v enem, ne pa šestih letih. Uspeli smo prepričati, da bi bil zdravnik specialist apriorno uvrščen v 41. plačni razred. Vztrajali smo na 45. plačnem razredu. Končno smo po grožnji s stavko uspeli doseči kompromis, po katerem je

uvrstitev odvisna od dolžine specializacije. Zdravniški dodatek, ki je bil v povprečju enak zdravniškemu količniku za osnovno plačo, je v tem tarifnem delu postal del plače. Tako so se bistveno zvišali vsi dodatki za delo v manj ugodnem delovnem času in drugi dodatki, ki so bili vezani na višjo osnovo. Uspelo nam je da se kot del osnovne plače upoštevajo tudi dodatki za delo v težkih delovnih pogojih (PPD-ji), ki večajo plačo med 8% (PPD3) in 20% (PPD1). Ni nam uspelo prepričati Vlado RS, da bi umaknila strop najvišjega plačnega razreda za javne uslužbence, je pa Vlada RS dvignila strop iz 55. plačnega razreda na 57. plačni razred. V primeru odprave stropa bi zdravniki ob vseh napredovanjih z npr. PPD 1, bili v 60. plačnem razredu. Žal je praktično istega leta, ko naj bi bil uveljavljen nov plačni sistem nastopila gospodarska kriza v Evropi in od takrat naprej samo s težavo branimo to kar smo v preteklosti dosegli. Realno dejstvo je da smo s podpisom tretjega aneksa h Kolektivni pogodbi za zdravnike in zobozdravnike v RS (06.10.2000) dosegli povprečne plače v RS razmerje do povprečne zdravniške plače 1: 2,8, pred stavko leta 1996, je bilo razmerje 1: 1,4.

- Leta 2010 so Vlado RS zmotili prihodki zdravnikov in zobozdravnikov iz naslova zagotavljanja nujne medicinske pomoči, zlasti zdravnikov v najvišjih plačnih razredih, ki to pomoč nudijo ob nedeljah in praznikih. Vlada RS je predlagala spremembo Zakona o sistemu plač v javnem sektorju in sprejela pravilnik o zagotavljanju nujne medicinske pomoči, vse s ciljem, da delo zdravnikov v dežurstvo ne bi bilo plačano od doseženega plačnega razreda, temveč od plačnega razreda dežurnega delovnega mesta, ki bi bilo v globalu za zdravnika v času delovne kariere ovrednoteno bistveno slabše. Ker ministrstvo za zdravje ni upoštevalo naših argumentov, je večina zdravnikov in zobozdravnikov, ki zagotavljajo neprekinjeno nujno medicinsko pomoč, umaknila soglasja za dodatno delo preko polnega delovnega časa. Po tednu dni dogovarjanj (zdravniki takrat nismo stavkali kot se je govorilo v javnosti, temveč delali kot večina javnih uslužbencev – 40+ 8 ur) smo podpisali sporazum (08.09.2010), ki določa, da se zagotavljanje nujne medicinske pomoči plačuje iz doseženega plačnega razreda zdravnika, lahko pa tudi iz plačnega razreda dežurnega delovnega mesta vendar samo s pisnim soglasjem zdravnika.
- Leta 2012 je Vlada RS v okviru ukrepov na področju plač, povračil in drugih prejemkov v javnem sektorju za uravnoteženje javnih financ hotela znižati število dni dopusta vsem javnim uslužbencem na maksimalno 32 dni. Vladno pogajalsko skupino smo povabili na FIDES in jo očitno prepričali, da je tak ukrep nesprejemljiv, saj mnogo javnih uslužbencev, ne samo zdravnikov, dela v takšnih delovnih pogojih, da jim pripada več dopusta, kar je bilo zapisano tudi v dogovoru, podpisanem 10.05.2012. Dogovor določa, da zaposlenim pripada največ 35 dni letnega dopusta iz naslova delovne dobe, zahtevnosti dela, starosti ter socialnih in zdravstvenih razmer, iz naslova posebnih pogojev dela, ki izhajajo iz specifičnosti posameznih dejavnosti oziroma poklicev se javnemu uslužbencu lahko določi še največ 15 dni dodatnega dopusta.
- Od 2012 dalje so se vrstile menjave ministrov za zdravje tako hitro, da praktično nismo imeli sogovornika. V tem času smo zdravniške organizacije pripravile analizo zdravstvenega sistema in predlagale nabor rešitev v okviru sprememb zakonov in podzakonskih aktov in ga predstavile javnosti v Domus Medica, kajti zavedamo se da brez sprememb v zdravstvu ne bo niti novega denarja, potrebnega za sledenje svetovni medicini, pa tudi izboljšanju plač zdravnikov in zobozdravnikov, ki so v povprečju od leta 2000 do danes padle za 30% v razmerju do povprečne plače. V sodelovanju s sopodpisniki kolektivne pogodbe in sindikatom DENS smo pripravili predlog nove Kolektivne pogodbe za zdravnike in zobozdravnike v RS, realizacija te pa zahteva tudi spremembo Zakona o sistemu plač v javnem sektorju z odpravo stropa v 57. plačnem razredu. Pomemben del kolektivne pogodbe so standardi in normativi za delo zdravnikov in zobozdravnikov, objavljeni v Modri knjigi standardov in normativov zdravnikov in zobozdravnikov.
- Ker eno leto od vložitve predloga sprememb in dopolnitev Kolektivne pogodbe za zdravnike in zobozdravnike v RS v septembru 2015 pogajanja, ki so se začela z večmesečnim zamikom, niso obrodila sadov se je po odločitvi Glavnega odbora FIDES, ki se je junija 2016 preoblikoval v Glavni stavkovni odbor, 08. novembra 2017 začela splošna zdravniška stavka. Tekom pogajanj o stavkovnih zahtevah je bila na podlagi dveh podpisanih sporazumov (novembra 2016 in marca 2017) in podpisanih aneksov h Kolektivni pogodbi za zdravnike in zobozdravnike v RS stavka začasno zamrznjena do oktobra 2017. Ključna pridobitev stavkovnih aktivnosti je uveljavitev standardov in normativov za delo zdravnikov in zobozdravnikov kot so zapisani v Modri knjigi, odprava anomalij pri vrednotenju delovnih mest zobozdravnikov ter zdravnikov specialistov ne glede na dolžino specializacije ter uvedba zahtevnejših delovnih mest zdravnikov in zobozdravnikov. Vlada se je v pogajanjih o stavkovnih zahtevah zavezala zagotoviti možnost variabilnega nagrajevanja za vse tiste zdravnike in zobozdravnike na področjih, kjer standardov in normativov ni možno takoj v celoti implementirati. Vlada je tudi razveljavila sporen pravilnik, ki je narekoval merjenje obremenitev in primerjave dela zdravnikov in ostalih zaposlenih v zdravstvu, ki se vključujejo v zagotavljanje neprekinjenega zdravstvenega varstva ter spremenila pravilnik glede plačevanja zaposlenih v zdravstvu za delo po podjemnih pogodbah. Del stavkovnih zahtev, ki se nanaša na spremembe Zakona o sistemu plač v javnem sektorju in drugih predpisov, k čemur se je Vlada v podpisanih sporazumih zavezala, da bo sprožila zakonodajni postopek, še ni rešen.

Sklep

V prispevku smo raziskali, kako se je razvijalo sindikalno gibanje na slovenskem. Poudarek je na stavkah v zdravstvu. Če so podatki za predvojno obdobje slabi, pa imamo več podatkov za poveljno obdobje in še toliko bolj za obdobje po osamosvojitvi.

Ne glede na različne razvojne stopnje, je bilo sindikalno gibanje od svojih začetkov do leta 1941 ključni dejavnik v boju delavstva proti kapitalu. Pojav sindikalnih organizacij je omogočil delavcem, da so se organizirano borili za svoje pravice in boljše življenjske pogoje, kar je imelo dolgoročen vpliv na družbenopolitični razvoj v Sloveniji. Stavke v socialistični Sloveniji so bile pomemben fenomen, ki je razkrival napetosti med ideološkimi načeli socialistične družbe in realnostjo delavskega življenja. Kljub uradnemu nasprotovanju stavkam so te postale izrazito sredstvo izražanja nezadovoljstva delavcev in odraz širših družbenopolitičnih problemov (Hadalín, 2020). Analiza stavk skozi različna obdobja socialistične Jugoslavije nam omogoča boljše razumevanje kompleksnosti in dinamike družbenega razvoja v tem času.

Ali lahko odgovorimo na zastavljeno raziskovalno vprašanje v uvodu »Ali lahko stavke sindikata FIDES povezujemo z politično motiviranim dejanjem?« Praviloma bi bilo članstvo v sindikatu, kot je FIDES, in politični stranki, precej neobičajno, saj so sindikati običajno neodvisne organizacije, ki zastopajo delavske interese, medtem ko politične stranke sledijo svojim političnim agendam in ciljem. Vendar pa v nekaterih situacijah lahko posamezniki delujejo v obeh vlogah, v sindikatu in politični stranki, čeprav bi to lahko povzročilo morebitne konflikte interesov ali zaznane konflikte interesov.

V primeru zdravnikov, ki so bili hkrati člani FIDES-a, sindikata zdravnikov, ter istočasno člani ene izmed desnih strank (NSI, SDS-a), bi lahko to pomenilo, da so se posamezniki identificirali z določenimi političnimi in sindikalnimi stališči. Vendar pa to ne pomeni nujno, da je celoten sindikat ali politična stranka delovala v skladu s specifičnimi interesi posameznih članov.

Pomembno je razumeti, da so zdravniški sindikati, kot je FIDES, pogosto zelo specializirane organizacije, ki se osredotočajo na specifične interese in vprašanja, povezana z zdravstvenim sektorjem in delovnimi pogoji zdravnikov. Članstvo v politični stranki pa lahko izhaja iz širših političnih prepričanj ali ciljev posameznika. V vsakem primeru je treba obravnavati specifične okoliščine in kontekst, ki vplivajo na delovanje posameznikov in organizacij ter njihovo morebitno članstvo v sindikatih in političnih strankah.

Zdravniki so pogosto predstavljeni kot predstavniki kapitala in se bolj identificirajo z desnimi strankami. To je posledica več dejavnikov. Zdravniki običajno prejema višje plače v primerjavi z mnogimi drugimi poklici v javnem sektorju. Višji dohodki jih pogosto postavljajo v družbeni razred, ki bolj podpira ekonomske politike desnih strank, ki zagovarjajo nižje davke in manjše državno vmešavanje v gospodarstvo. Mnogi zdravniki poleg dela v javnem sektorju delujejo tudi v zasebnem sektorju. Desne stranke pogosto podpirajo širjenje zasebne iniciative in privatizacijo, kar je v skladu z interesi tistih zdravnikov, ki delujejo v zasebni praksi. Desne stranke običajno podpirajo politike, ki spodbujajo podjetništvo in zmanjšujejo regulacijo, kar je lahko v interesu zdravnikov, ki želijo imeti večjo svobodo pri upravljanju svojih praks. Zdravniki cenijo visoko stopnjo avtonomije pri svojem delu, kar je pogosto podprto s strani desnih strank, ki zagovarjajo manj birokracije in večjo samostojnost strokovnjakov.

Primeri v Sloveniji:

- Sindikat FIDES: Sindikat zdravnikov in zobozdravnikov Slovenije, znan kot FIDES, se pogosto osredotoča na izboljšanje delovnih pogojev in plač zdravnikov. Njihove zahteve vključujejo tudi večjo profesionalno avtonomijo, kar je skladno z desno politično agendo.
- Politične povezave: V preteklosti so bili nekateri predstavniki zdravniškega sindikata povezani z desnimi političnimi strankami, kar odraža skupne interese in vrednote, kot so ekonomska liberalizacija in zmanjšanje vladnega nadzora.
- Reakcije na vladne ukrepe: Med vlado, ki jo vodijo desne stranke, in zdravniškimi sindikati je pogosto manj konfliktov, saj desne vlade praviloma sprejemajo politike, ki so v skladu z interesi zdravnikov, kot so povečanje sredstev za zdravstveni sektor in podpora zasebni zdravstveni praksi.

Zdravniki kot visoko izobražena in pogosto dobro plačana skupina z močno strokovno avtonomijo in interesi v zasebnem sektorju se tako pogosteje identificirajo z desnimi političnimi strankami, ki podpirajo njihove ekonomske in profesionalne cilje.

Viri in literatura:

- Abdelkader, M., & Macmillan, J. F. (1990). The effect of a nurses' industrial action on psychiatric hospital admissions. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 25, 154–158.
- Adascalitei, D., & Muntean, A. (2014). *When striking works : the case of unions in the healthcare sector in Romania*. September, 1–22.
- Adăscăliței, D., & Muntean, A. (2014). *When striking works: the case of unions in the healthcare sector in Romania*.
- Aldcroft, D. H., & Oliver, M. J. (2017). *Trade unions and the economy: 1870–2000*. Routledge.
- Arun, M., Bankura, B. S., Senthilkumaran, S., Sandeep, M., Rao, P. P. J., & Menezes, R. G. (2011). The Recent Doctors' Strikes in India: A Point of View. *Medico-Legal Journal*, 79, 129–134.
- Belmar, R., & Sidel, V. W. (1975). An International Perspective on Strikes and Strike Threats by Physicians: The Case of Chile. *International Journal of Health Services*, 5, 53–64.
- Bilo je pred 30 leti, 10.10.1991: Pričela se je splošna stavka zdravstvenega osebja. Protestniki: »Hočemo Janšo za ministra«. (2021, oktober 10). *prava.si*.

29. Bohinc, R. (2000). *Nova delovna razmerja: kolektivna delovna razmerja in pogodba o zaposlitvi*. Fakulteta za družbene vede.
30. Bratlid, D. (2002). [Nurses on strike, waiting lists and waiting time at a regional hospital]. *Tidsskrift for den Norske laegeforening : tidsskrift for praktisk medicin, ny raekke*, 122 24, 2362–2366.
31. Brophy, S. A., Sriram, V., Zong, H., Andres, C., Mawyin, M. P., & Lakshmi, N. G. (2023). *Heroes on strike: Trends in global health worker protests during COVID-19*.
32. Dhali, A. (2009). Politics, Pollyannas and Health. *South African Journal of Bioethics and Law*, 2, 2–3.
33. Edgerton, W. F. (1951). The strikes in Ramses III's Twenty-ninth year. *Journal of Near Eastern Studies*, 10(3), 137–145.
34. Ellencweig, A. Y. (1987). Modern dilemmas in health care—the Israeli doctors' strike. *Industrial Relations Journal*, 18, 117–129.
35. Essex, R. (2023). A deliberative framework to assess the justifiability of strike action in healthcare. *Nursing ethics*, 9697330231183076.
36. Essex, R., Ahmed, S., Elliott, H. K., Lakika, D. M., Mackenzie, L., & Weldon, S. M. (2022). The impact of strike action on healthcare delivery: A scoping review. *The International journal of health planning and management*.
37. Essex, R., Ahmed, S., Elliott, H., Lakika, D., Mackenzie, L., & Weldon, S. M. (2023). The impact of strike action on healthcare delivery: A scoping review. *V International Journal of Health Planning and Management* (Let. 38, številka 3, str. 599–627). <https://doi.org/10.1002/hpm.3610>
38. Essex, R., & Weldon, S. M. (2022). The justification for strike action in healthcare: A systematic critical interpretive synthesis. *Nursing Ethics*, 29, 1152–1173.
39. Feldstein, P. J. (1990). An economic perspective on health politics and policy. *The Quarterly review of economics and business*, 30 4, 117–135.
40. FIDES. (2023). <https://sindikatifides.si/>
41. Foley, E. P. (2010). *The Evolution of Health Care Decision-Making: The Political Paradigm and Beyond*.
42. Goic, A. G. (1996). La huelga medica y del sector salud: una perspectiva etica. *Revista Medica De Chile*, 124, 873–879.
43. Graham, S. (2023). The NHS is under siege and ambulance workers need pay justice. *BMJ*, 380.
44. Hadalin, J. (2020). V Jugoslaviji ne poznamo stavk, imamo pa nekaj prekinitev dela: stavke v socialistični Sloveniji . V I. Lazar, A. Panjek, & J. Vinkler (Ur.), *Mikro in makro: pristopi in prispevki k humanističnim vedam ob dvajsetletnici UP Fakultete za humanistične študije* (str. 293–311). Založba Univerze na Primorskem .
45. Irimu, G., Ogero, M., Mbevi, G., Kariuki, C., Gathara, D., Akech, S., Barasa, E., Tsofa, B., & English, M. (2018). Tackling health professionals' strikes: an essential part of health system strengthening in Kenya. *BMJ global health*, 3(6), e001136.
46. Kaabwe, E. S. M. (2003). *The Industrial Relations and Professional Tension*.
47. Kaguthi, G. K., Nduba, V., & Adam, M. B. (2020). The impact of the nurses', doctors' and clinical officer strikes on mortality in four health facilities in Kenya. *BMC health services research*, 20, 1–10.
48. Kaufman, B. E. (2006). The global evolution of industrial relations: Events, ideas, and the ILRA. *ILR Review*, 59(3), 496–505.
49. Kavčič, B., Lukan, A., Mesner-Andolšek, D., & Čibron-Kodrin, A. (1991). *Stavke* (1. natis, Let. 5). Znanstveno in publicistično središče.
50. Krucko, J. G., & Fries, J. (1984). Hospital strikes: complying with NLRA notice requirements. *Employee relations law journal*, 9 4, 566–579.
51. Li, Y., & Ng, J. (2021). Moral Dilemma of Striking: A Medical Worker's Response to Job Duty, Public Health Protection and the Politicization of Strikes. *Work, Employment and Society*, 36, 967–976.
52. Lohrmann, G. M. (1989). Contingency plan useful to hospitals facing labor strikes. *Healthcare financial management : journal of the Healthcare Financial Management Association*, 43 9, 56–60.
53. Marchington, M. (1988). Conflict, collaboration and commitment in British industrial relations. *European Management Journal*, 6, 61–66.
54. Mcquoid-mason, D. (2018). What should doctors and healthcare staff do when industrial action jeopardises the lives and health of patients? *South African medical journal = Suid-Afrikaanse tydskrif vir geneeskunde*, 108 8, 634–635.
55. Nchemson, A. (2021). Medics in Myanmar on strike against military amid COVID-19 crisis. *Al Jazeera*, 3.
56. Novak, J. (1992). Sindikalno pravo: Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1992: Mitja Novak, Rudi Kyovsky, Ilja Jurančič . V *Podjetje in delo* (Let. 18, številka 3, str. 257–259).
57. Pollard, T. K. (2002). Politics is undermining health care. *British journal of community nursing*, 7 2, 60.
58. Pozeb, S. (2005). Pomanjkljivosti pravne ureditve pravice do stavke v Sloveniji . V *Dignitas* (Številka 28, str. 13–32).
59. Stanojević, M. (2001). Konec dolgega stavkovnega vala v Sloveniji. *Teorija in praksa*, 38(5), 805.
60. Stanojević, M. (2015). Sindikalne strategije v obdobju krize. *Teorija in praksa*, 52(3), 394–416.
61. Stevenson, H. M., Williams, A. P., & Vayda, E. (1988). Medical politics and Canadian Medicare: professional response to the Canada Health Act. *The Milbank quarterly*, 66 1, 65–104.
62. Stiplovšek, M. (1989). *Prispevki za zgodovino sindikalnega gibanja na slovenskem: od začetkov strokovnega gibanja do Enotnih sindikatov Slovenije, 1868-1945* (Let. 7). Zal. Obzorja.
63. Svetlik, I., Zupan, N., Stanojević, M., Možina, S., Kohont, A., & Kase, R. (2009). *Menedžment človeških virov*. Fakulteta za družbene vede.
64. Swint, J. M. (1984). Collective Bargaining in Not-For-Profit Hospitals: A Model and Its Implications for the Likelihood of. *Southern Economic Journal*, 51, 24.
65. Taylor, B. W. K., & Chan, M. Y. I. (2022). A strike in the time of COVID-19 pandemic: The 2020 health workers' dispute in Hong Kong. *The Journal of Industrial Relations*, 64, 711–733.
66. Turner, H. A. (2022). *Trade union growth, structure and policy: a comparative study of the cotton unions*. Routledge.
67. Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a), (1991).
68. Zakon o zdravniški službi (ZZdRS), (1999).
69. Zakon o zdravstveni dejavnosti (uradno prečiščeno besedilo) (ZZDej-UPB1), (2004).
70. Zakon o stavki (ZStk), Pub. L. No. 23/91 (1991).
71. Van der Linden, M. (2004). The "globalization" of labor and working-class history and its consequences. *International labor and Working-class History*, 65, 136–156.
72. Venkata, P. M. (2015). *The Role of The Strikes in Industrial Relations*.
73. Vodovnik, Z. (2009). *Poglavja iz delovnega in socialnega prava:(študijsko gradivo)*. Evropska pravna fakulteta.
74. Vodovnik, Z. (2014). *Pravni temelji delovnih in socialnih razmerij*. IUS Software, doo, GV Založba.
75. Vrhovec, P. (2003). *Bili smo na ulicah: 1991-2003* (str. 64). Zveza svobodnih sindikatov Slovenije .
76. Widgery, D. (1976). Unions and Strikes in the National Health Service in Britain. *International Journal of Health Services*, 6, 301–308.